

Վահագն ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

*Տեղական ինքնակառավարման հարցերով անկախ իրավական փորձագետ,
Երևանի հյուսիսային համալսարանի իրավագիտության և հասարակագիտական առարկաների ամբիոնի դասախոս,
Երևանի հյուսիսային համալսարանի իրավագիտության և հասարակական առարկաների ամբիոնի «Դատական իրավունք» մասնագիտացման հայցորդ*

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԻՐԱՅՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Բացի քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտ լինելուց՝ համայնքները հանդես են գալիս նաև մի շարք այլ հարաբերություններում ևս, հետևաբար՝ քաղաքացիական հարաբերությունների մյուս սուբյեկտներից առանձնանում են նաև որոշակի այլ կարգավիճակներով:

Սուբյեկտիվ իրավունքի երաշխիքների ասելով հասկացվում են «այն պայմանները և միջոցները, որոնք ապահովում են դրանց իրական իրականացումը և հուսալի պաշտպանությունը»¹:

Համայնքները համարվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորներ, ինչպես նաև համարվում են այն տարածքը կամ այն սահմանները, որոնցում իրականացվում է տեղական ինքնակառավարում: Այս սահմանումը (բնորոշումը) բխում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 121 և 179-րդ հոդվածներից: Համայնքը, փաստորեն, մի սուբյեկտ է, որը հանդես է գալիս մի կողմից հանրային կառավարման համակարգում, որպես դրա մի բաղկացուցիչ մաս, մյուս կողմից՝ որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ քաղաքացիական իրավահարաբերություններում: Չնայած իր ունեցած երկու կարգավիճակների՝ այնուհանդերձ պետք է փաստենք, որ անկախ կարգավիճակից, երկու մակարդակներում էլ պահանջվում է համայնքների ինքնուրույնության ապահովում և դրա երաշխիքների իրացում:

Եթե համայնքներին դիտարկում ենք

որպես տեղական ինքնակառավարման իրավունքի սուբյեկտ, ապա նրա ինքնուրույնության ապահովման պահանջը միանշանակ է, քանի որ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը հստակ ամրագրել է տեղական ինքնակառավարման հասկացությունը, որը բնորոշվում է որպես համայնքային նշանակության հարցերը սեփական պատասխանատվությամբ լուծելու համար սեփական կարողություն:

Համայնքների ինքնուրույնության և դատական պաշտպանության մասով հստակ կարգորոշումներ է սահմանել նաև «Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիան», համաձայն որի՝ համայնքները և նրանց ՏԻՄ-երը, իրենց լիազորությունների ազատ իրականացման ապահովման և Սահմանադրությամբ կամ ներպետական օրենսդրությամբ ամրագրված տեղական ինքնակառավարման սկզբունքների պահպանման համար պետք է ունենան դատարանով պաշտպանվելու իրավունք²:

Եթե համայնքներին դիտարկենք որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ կամ առհասարակ իրավաբանական անձ, ապա գործում են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ (քաղ. օր.-ի 50-րդ հոդվածով) սահմանված երաշխիքները, մասնավորապես՝ իրավաբանական անձանց բնորոշ այն իրավակարգավորումը, համաձայն որի՝ իրավաբանական անձ է համարվում այն կազմակերպությունը, որը, որպես սեփա-

ՄԱՅԻՍ - ՀՈՒՆԻՍ 2018 5 - 6 (227-228)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

կանություն, ունի առանձնացված գույք և իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով, կարող է իր անունից ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող:

Վերը նշված վերլուծությունից ակնհայտ է, որ, անկախ որևէ իրավունքի սուբյեկտ լինելու հանգամանքից, համայնքները ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ունեն ինքնուրույնության իրավունք, և պետք է իրավական միջոցներով ապահովել այդ ինքնուրույնության իրացումը:

Ցավով պետք է նշենք, որ և՛ օրենսդրության շրջանակներում, և՛ իրավակիրառ պրակտիկայում հայտնի են դեպքեր, երբ խախտվում է (երբեմն՝ կոպտորեն) համայնքների ինքնուրույնության իրավունքը: Այսպես՝ ՀՀ քաղ. օր.-ով սահմանված են վարկային պայմանագրի և դրա հետ կապված իրավահարաբերությունները, որոնք վարկային իրավահարաբերության սուբյեկտ են դիտարկում միայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ունեցող ֆիզիկական անձանց, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվող իրավաբանական անձանց: Մինչդեռ՝ համայնքը, լինելով իրավաբանական անձ, ունենալով ինքնուրույն հաշվեկշիռ, սեփականություն և բյուջե, իրավունք ունի դիմելու Հայաստանի Հանրապետության ցանկացած առևտրային բանկ և հավակնելու նպատակային որևէ ծրագիր իրագործելու նպատակով վարկ ստանալու, հետևաբար՝ կրելով դրանից բխող վարկառուի իրավունքներ և պարտականություններ:

Չնայած դրան՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի ք-րդ մասը սահմանում է, որ համայնքի ղեկավարը, ավագանու որոշմամբ, համապատասխան պետական լիազորված

մարմնի համաձայնությամբ համայնքի սոցիալական ենթակառուցյունները զարգացնելու նպատակով ներդրումներ կատարելու համար կարող է վարկ ստանալու պայմանագիր կնքել կամ թողարկել համայնքային արժեթղթեր՝ օրենքով սահմանված կարգով: Նույն օրենքը միաժամանակ սահմանում է, որ համայնքը, պետական լիազորված մարմնի համաձայնությամբ, կարող է վարկային պայմանագիր կնքել կամ արժեթղթեր թողարկել այն պայմանով, որ յուրաքանչյուր բյուջետային տարում վարկի և արժեթղթերի մարման ծրագրով նախատեսված տարեկան գումարը՝ մայր գումարի և տոկոսավճարների հանրագումարը, չի գերազանցի համայնքի բյուջեի համապատասխան տարվա ֆոնդային մասի եկամուտների 20 տոկոսը:

Մենք գտնում ենք, որը վերը նշված օրենքով սահմանափակվում է համայնքի ինքնուրույնության իրավունքը, որովհետև տրամադրվող վարկի չափը որոշելիս լրացուցիչ պետական միջամտության գործիքակազմեր է նախատեսվում: Համայնքը, փաստորեն, լինելով քաղաքացիական իրավահարաբերության ինքնուրույն սուբյեկտ, ունենալով սեփական եկամուտների միջոցներ, որոնց արդյունքում ձևավորում է համայնքի բյուջեն, իրավունք չունի ինքնուրույն՝ իր նախաձեռնությամբ դիմելու որևէ առևտրային բանկ և ստանձնելու վարկային պարտավորություններ: Նշված դրույթի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ համայնքը սոցիալական ենթակառուցյունները զարգացնելու նպատակով վարկ վերցնելու համար պետք է համաձայնություն ստանա Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարությունից:

Վերոգրյալներից հետևում է, որ հանրապետական գործադիր մարմինը՝ ի դեմս վերը նշված նախարարության, օրենքով սահմանված կարգով միջամտում է քաղաքացիական իրավունքի և

ԱՄՅԻՍ - ՀՈՒՆԻՍ 2018 5 - 6 (227-228)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հանրային իրավունքի առանձին և ինքնուրույն սուբյեկտի՝ համայնքի գործունեությանը, քաղաքացիական իրավահարաբերության մասնակցի իրավունքները իրացնելու հարցերում:

Կարծում ենք, որ համայնքը՝ որպես սեփականություն և բյուջե ունեցող սուբյեկտ, իրավունք ունի սեփական պատասխանատվությամբ մտնելու ցանկացած գործարքի մեջ, որը նպատակ ունի խթանելու տվյալ համայնքի կայուն զարգացումը և կենսագործունեությունը և, անկախ գործարքի տեսակից, որևէ պետական կամ այլ մարմին չպետք է իրավասություն ունենա միջամտելու համայնքի կողմից ստանձնվող պարտավորություններին կամ առհասարակ համայնքի մասնակցությամբ իրականացվող իրավահարաբերություններին: Հակառակ դեպքում իրավակարգավորումների՝ օրենքով նման սահմանումը կարող է առաջացնել բազմաթիվ բացասական իրավական հետևանքներ, օրինակ՝ դիտարկենք հետևյալ դեպքը. երբ համայնքը որևէ առևտրային բանկից՝ լիազոր մարմնի համաձայնությամբ ստանում է վարկ, որից հետո պետք է կատարի տվյալ վարկային պայմանագրով սահմանված ֆինանսական պարտավորությունները և ֆինանսական մարմնների պատշաճ իրականացումը չսպասելու դեպքում բանկը պարտավորեցման հայց է ներկայացնում դատարան: Հարց է առաջանում՝ դատական պաշտպանության շրջանակում, ինչպես նաև դրանով պայմանավորված պարտավորությունների իրականացման մասով համայնքն ինքնուրույն պետք է կրի վարկային պարտավորության կատարման բեռը, թե՞ դրան մասնակից պետք է լինի նաև վարկ ստանալու ժամանակ համաձայնություն տրամադրող պետական լիազոր մարմինը: Իրավակիրառ պրակտիկային նման դեպքերը դեռևս անհայտ են այն պարզ պատճառով, որ համայնքների կողմից վարկեր ստանալու իրավական

կարգավորումների անկատարության և օրենսդրական մակարդակով պետական միջամտության գործիքակազմերի առկայության պայմաններում, համայնքները խուսափում են վարկեր ստանալու գործողություններից, և թերևս սա է հիմնական պատճառը, որ Հայաստանի Հանրապետությունում որևէ համայնք վարկառու չի համարվում: Այսպիսով՝ ՀՀ բյուջետային համակարգի վերաբերյալ օրենսդրությունը վարկեր ստանալու մասով ոչ միայն խոչընդոտում է համայնքի ինքնուրույնությունը, այլև սահմանափակում է համայնքի կողմից նոր վարկ ստանալու իրավունքները:

Ըստ «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ համայնքը նոր վարկ կարող է վերցնել նախորդ վարկային պարտքն ամբողջությամբ մարելուց հետո: Այս իրավակարգավորումից հետևում է, որ համայնքները չեն կարող օգտվել իրավաբանական մյուս անձանց բնորոշ օրենքով սահմանված հնարավորություններից, որոնք անկախ իրենց վարկային բեռից, իրավունք ունեն վարկունակության շրջանակում, ինչպես նաև բանկային պարտավորությունների պատշաճ իրականացման արդյունքներով, ստանալու նոր վարկային պարտավորություններ կրելու հնարավորություն:

Գտնում ենք, որ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի վերը բերված դրույթներն էական խոչընդոտ են համայնքների կայուն կենսագործունեության հարցում, և դրանով, օրենսդրական մակարդակով, խախտվում է համայնքների սահմանադրական ինքնուրույնությունը, «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված ֆինանսական ինքնուրույնությունը, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական և բանկային օրենսդրությամբ իրավաբանական անձանց համար սահմանված իրավունքները:

ՄԱՅԻՍ - ՀՈՒՆԻՍ 2018 5 - 6 (227-228)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Ելնելով վերոգրյալից՝ առաջարկվում է փոփոխություններ կատարել «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքում, մասնավորապես՝ ամրագրելով համայնքների մասով վարկ ստանալու ինքնուրույն

կառուցակարգեր և գործիքակազմեր՝ բացառելով որևէ պետական մարմնից համապատասխան համաձայնություն կամ թույլտվություն ստանալու կարգորոշումները:

¹ Տե՛ս Витрук Н.В., Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе, М., 1979. էջ 194:

² Տե՛ս «Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական Խարտիա»-ի, հոդված 11-ը:

RESUME - РЕЗЮМЕ

GUARANTEES FOR COMMUNITY'S SELF-DETERMINATION AND THEIR SETTLEMENT

Vahagn Petrosyan

*Independent expert on local self-government on legal issues,
Lecturer of the Department of Law and Social Sciences at the Yerevan Northern University The applicant of the “Judiciary Law” specialty of the Department of Law and Public Relations of Yerevan Northern University*

This article discusses the issues of ensuring the autonomy of the communities and their implementation. It focuses, in particular, on the issues related to full participation of communities as legal entities in the RA legislation, and the full participation of communities in civil law relations.

The author tries to find out the issues that arise from the point of view of the community as a subject of civil law.

Keywords: *communities, autonomy of communities, civil rights, guarantees, local self-government, judicial protection.*

ГАРАНТИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩИН И РЕАЛИЗАЦИЯ ЭТИХ ГАРАНТИЙ

Ваагн Петросян

*Независимый эксперт по правовым вопросам местного самоуправления,
Преподаватель кафедры юриспруденции и обществознания
Ереванского Северного университета
Соискатель кафедры юриспруденции и обществознания Ереванского Северного университета по специализации «Судебное право»*

В данной статье обсуждаются проблемы нормативно-правовой системы, обеспечивающие самостоятельность общин и реализацию связанных с этим гарантий. В частности, нами были рассмотрены урегулированные Законодательством РА положения, ограничивающие права общин как юридических лиц, а также вопросы о полноценном участии общин в гражданских правоотношениях.

Действующая правоприменительная практика показывает, что значительная часть общин не использует гарантии судебной защиты, установленные Конституцией и законом, поэтому в правоотношениях разных сфер возникает ряд проблем по вопросам сохранения и реализации самостоятельности общин.

В статье автор предпринял попытку поднять проблемы, возникающие в связи с рассматриванием общин в качестве субъектов гражданского права РА.

Ключевые слова: *общины, самостоятельность общин, гражданские права, гарантии, местное самоуправление, судебная защита*

Բանալի բառեր - *համայնքներ, համայնքների ինքնուրույնություն, քաղաքացիական իրավունքներ, էրաշխիքներ, րենական ինքնակառավարում, դատական պաշտպանություն*